Aflevering 1 - Tom de Ketnet-tekenaar

Schrijver en illustrator

Iedere dinsdag timmert deze jonge spring-in-'t-veld op de 9de verdieping van de TV1-toren mee aan een nieuw rondje Ketnet, maar vanavond kunnen we hem vangen op zijn nest.

Op de hoogste verdieping van een prachtig art nouveau-pand in Berchem woont Tom Schoonooghe. Tom studeerde in 1997 met onderscheiding af aan het Sint-Lucas Instituut in Antwerpen, richting Toegepaste Grafiek en Illustratie. Datzelfde jaar was hij een van de laureaten van de illustratiewedstrijd "Vlaamse Reuzen" en een jaar later kreeg hij een beurs om naar Bologna te trekken, waar hij zijn carrière begon als illustrator. Tom tekende voor weekbladen als Boekie-Boekie, Flair, Knack en Leesidee. Hij maakte prentenboeken en schreef enkele kinderboeken, waarvan Tante Kou het bekendste is. Toch kennen de meeste kinderen de meester als 'Tom de tekenaar' van Ketnet. Al meer dan een jaar verzorgt Tom daar een wekelijkse tekenrubriek waarbij hij kinderen in de studio leert tekenen. Van dit programma is ondertussen een eerste boek verschenen, het Kniebelboek, dat de winkels uitvliegt.

Vanop een zware massieve klapstoel die hij deze zomer vanuit Ghana meezeulde, vertelt de jonge meester geestdriftig over zijn vak en trakteert hij ons op tips voor wie zelf aan de slag wil. Zijn haar is gemillimeterd; om de vier woorden verschijnt er een kingsize-glimlach op zijn gelaat; zijn ogen spelen constant van links naar rechts; en telkens hij antwoordt laat hij de woorden zachtjes aanzwellen, alsof hij meteen een sprookje gaat aanheffen.

NIEUWE RUBRIEK

Welke rol speelt de computer in bepaalde beroepen? Die vraag willen we beantwoorden in deze nieuwe rubriek, waarin we telkens een specialist interviewen over zijn vak en zijn computer. Elke maand vind je 'Over de schouder van de meester' in Clickx.

Tekst hoeft in een kinderboek niet noodzakelijk horizontaal te staan.

Clickx: Je bent schrijver-illustrator, maar moet niet elke jeugdschrijver beelden kunnen neerzetten?
Tom: Het is de laatste jaren een echte trend dat illustratoren zelf aan jeugdboeken beginnen. Het Kniebelboek is een voortzetting van wat ik in het Ketnet-programma doe. In vier stappen vertel en toon ik hoe een tekening tot stand komt. Soms is het geen voordeel om tegelijk schrijver en illustrator te zijn. In De Standaard heb ik in verband met Tante Kou de terechte kritiek gekregen dat ik als illustrator teveel mijn eigen teksten volg. Een illustrator moet door zijn eigen inbreng het verhaal een meerwaarde geven. Je moet afstand kunnen nemen van de tekst. Als je de twee bent, heb je snel de neiging om als illustrator en als schrijver identiek hetzelfde verhaal te brengen.

Clickx: Je doet de lay-out van je eigen boeken?
Tom: In het begin stuitte dat wel eens op weerstand. Tja, ik ben een beetje een controlefreak. De lay-out is trouwens medebepalend voor de sfeer van het boek, zelfs de letterkeuze. In het Kniebelboek koos ik voor duidelijkheid, dus werd het een Helvetica. Bij Houd de dief heb ik gekozen voor een ouderwetse schrijfmachineletter, maar bij Tante Kou moest het er een met lichte schreef worden. Dat geeft de tekst iets romantisch en het zorgt dat je ogen gemakkelijker de horizontale regels volgen. Er zijn letters met schreef ('serif') en letters zonder schreef ('sans serif'). Een schreef is de sierlijke krul of het dwarsbalkje aan een uiteinde van een letter. Schreefloze letters, zoals Helvetica of Futura, doen over het algemeen zakelijker aan dan letters met schreef. De laatste groep leest echter wel prettiger in kranten en romans. Een schreefletter geeft de tekst iets persoonlijks.

Clickx: Is schrijven voor kinderen gemakkelijker dan schrijven voor volwassenen?
Tom: Voor mij in ieder geval wel. Ik denk niet dat ik boeiend zou kunnen schrijven voor volwassenen. Ik voel me veel meer verwant met kinderen, zelfs wanneer ik les geef. Ik probeer me constant in te leven in hun leefwereld, zelfs in hun taalgebruik. Vooral met humor kan je kinderen vatten. Taal voor kinderen moet in de eerste plaats duidelijk zijn; dat neemt niet weg dat je zelf woorden mag maken, kinderen zullen door het verhaal wel verstaan wat je bedoelt met een "Kniebelhuis". Het moeilijkst vind ik gesproken taal omzetten in geschreven taal. Als je dat letterlijk zou doen, slaat het nergens op. Dan krijg je constant onafgewerkte zinnen, een soort sms-taaltje. Je moet gesproken taal als het ware vertalen. Bovendien denk ik dat je kinderen en hun mening heel serieus moet nemen. Ik heb ondervonden dat kinderen best kritisch kunnen zijn in hun vragen en in het verwoorden van hun mening.

Clickx: Schrijf je eerst op papier?
Tom: Neen, ik begin meteen aan de pc. Ik start met een basisidee: "Tante Kou woont in een ver land en is verliefd op een sneeuwman." Dan laat ik dat idee rechtlijnig groeien, zonder zijsprongetjes. Hoe zal ik die ijskoude tante laten ontdooien? "Ze eet een bord hete paella en valt voor de charmes van de plaatselijke postbode." In het begin vertrek ik van een zin, een woord en weet ik nog niet waar ik ga uitkomen. Het allermoeilijkste vind ik het slot. Moet het een happy end worden? Een droef of een open einde? Tegenwoordig schrijf ik alles gewoon in MS Word om te profiteren van alle correctiefuncties. Vroeger schreef ik rechtstreeks in het opmaakprogramma QuarkXPress, maar daar zijn de taalfuncties veel te beperkt.

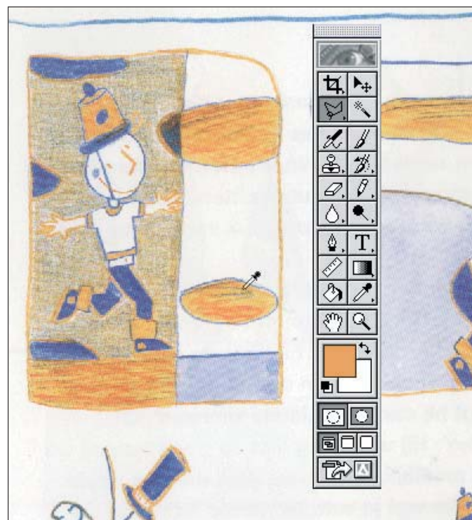
"Zo weinig mogelijk inhoudelijke zijsprongetjes"

Clickx: Welke raad zou je geven aan wie zelf een verhaal voor kinderen wil schrijven?
Tom: Zorg dat je de aandacht niet afleidt van het echte verhaal door uit te wijden over andere zaken. Let er op dat je consequent blijft in het gebruik van werkwoordstijden, aanhalingstekens en de persoonsvorm waaruit je het verhaal schrijft. Ik werk graag met woordspelingen en vergelijkingen. Een periscoop omschrijf ik bijvoorbeeld als een hockeystick. Dat is niet alleen leuk, het is ook erg duidelijk.
Zowel qua vorm als qua inhoud geldt de stelregel: less is more. Zorg in de opmaak voor veel ademruimte door gebruik van witruimtes. Je wint veel meer met witte vlakken dan door tekst over de gehele pagina uit te spreiden. Het slechtste voorbeeld zijn telefoongidsen. Witruimtes zijn absoluut noodzakelijk om rust te creëren. Hetzelfde geldt voor de inhoud. Overlaad het verhaal niet met allerlei inhoudelijke zijsprongetjes. Ik heb ooit improvisatietoneel gespeeld en daar leerden we trucjes om tijdens het verzinnen toch bij de verhaallijn te blijven.

Clickx: Ik merk dat je in Koning Kerel de titels van de hoofdstukken in de kleurtint van de illustraties zet?
Tom: Inderdaad, daarom heb ik die hoofdstuktitels niet in tekst gemaakt, maar als een afzonderlijke illustratie. Ze zijn gewoon samengesteld in het programma waarmee ik mijn ingescande illustraties bewerk: Adobe Photoshop. Met het pipetgereedschap heb ik de gewenste kleur uit de illustratie opgezogen en hergebruikt in de tussentitels. Daarna werden de illustratie en de titel bewaard als tiff-bestand.

Clickx: Gebruik je een bepaalde huisstijl?
Tom: Ik maak nooit gebruik van de baseline. De meeste mensen schrijven links uitgelijnd, zodat de tekstregels aan de rechterkant niet netjes onder elkaar eindigen. We noemen dat links uitgelijnd en rechts vlaggend. Ik schrijf in mijn gewone brieven nooit netjes tegen de kantlijn, die gebruik ik haast nooit. Ik schrijf gewoon links en rechts vlaggend. Tekst hoeft ook niet netjes horizontaal te staan. Bij Houd de dief laat ik de tekstregels bijvoorbeeld lichtjes schuin lopen langs de illustratie. Persoonlijk vind ik dat het daar goed is gelukt. Het blijft dansen op het slappe koord, omdat het snel een kitscherig effect geeft wanneer je hiermee overdrijft.

Clickx: Weet je bij voorbaat hoeveel pagina's een boek moet tellen?
Tom: Jazeker, in het geval van het Kniebelboek werd niet alleen het aantal pagina's vooraf vastgelegd, maar ook het aantal onderwerpen. Ik vertrek eerst van de tekst. Dat Word-document wordt afgedrukt en dan duid ik met een markeerstift de pagina-eindes aan. Het zou toeval zijn als dit perfect zou uitkomen op het vooropgestelde aantal. Dus tracht ik daarna de paginagrenzen te verschuiven. In het extreemste geval moet je inhoud toevoegen of monteren.
Over de cover wordt hard nagedacht. Ik ontwerp die het allerlaatst, terwijl de uitgever hem eigenlijk als eerste wil hebben om in zijn brochures te publiceren. Bij een jeugdboek moet je niet alleen de kinderen aanspreken die het boek willen hebben, je moet tegelijk de ouders overtuigen die het boek zullen betalen. De cover moet de sfeer van het verhaal meegeven. Ik voel me enorm bedrogen als ik merk dat de cover van een boek een andere sfeer uitdraagt dan de inhoud. Tenslotte vind ik dat een cover me altijd een beetje moet laten glimlachen.

Titels in de kleur van de illustratie...

"Webpagina's worden gescand in plaats van gelezen"

Clickx: Je werkt ook aan een eigen website. Wordt er voor het web anders geschreven?
Tom: Binnenkort staat [**www.tomschoonooghe.com**] on line. Artikels voor het web worden zelden gelezen. Ze worden eerder visueel gescand. Men leest snel, klikt en scrollt. De artikels moeten kort, gevat en puntig zijn. Iedere zin moet zorgen dat je doorgaat met lezen. Internetteksten voelen enorm vluchtig aan. Je kan direct wegklikken. Een leesboek nodigt van meet af aan uit tot een ander soort leesgedrag. Je hebt betaald voor het boek, of je bent ervoor naar de bib gefietst, en dat heeft consequenties. Een boek heeft eerder iets romantisch. Als ik een webtekst grondig wil doornemen, dan druk ik hem meestal gewoon af en lees ik hem op papier. Net als veel mensen vind ik het onprettig om te lezen vanaf een scherm.
Webpagina's worden niet woord per woord gelezen; de lezer scant de pagina snel op individuele woorden en zinnen. Daarom moet een webtekst ook visueel scanbaar zijn. Bepaalde sleutelwoorden moeten er uitspringen (bijvoorbeeld via hypertekstlinks). Je moet er op letten dat je betekenisvolle subtitels inlast, zonder daarbij de slimme jongen uit te hangen en doordenkertjes te gebruiken. Gebruik ook altijd puntsgewijze opsommingen. Die zijn ideaal voor een snel overzicht en veel gemakkelijker te bekijken dan doorlopende tekst. Bovendien zorgen zij voor 'lucht' in de tekst, wat het bekijken een stuk prettiger maakt. Je moet er ook op letten dat je zinnen ongeveer half zo lang zijn als bij een conventionele manier van schrijven. Tenslotte wordt veel gebruik gemaakt van de omgekeerde piramide, waarbij je start met de conclusie die onderbouwd wordt door argumenten. Gebruik liever een neutrale taal dan een subjectieve stijl met veel superlatieven.

Clickx: Kan iedereen schrijven?
Tom: Ik denk het wel. Iedereen heeft zijn verhalen. Maar je moet wel gemotiveerd zijn. Je vertrekt van een idee, dat je bijschaaft en waarop je verder borduurt. Ik schrijf vooral 's avonds en 's ochtends; ik ben geen middagmens.

Clickx: Heb je nog tips voor lezers die teksten willen schrijven voor het web?
Tom: Je stoot op het web regelmatig op downloadbare Word- of pdf-bestanden die na het aanklikken integraal op de site verschijnen. Dit is een goede oplossing voor bezoekers die een brochure of handleiding willen printen.

Een illustrator moet afstand kunnen nemen van de tekst.

Maar dit soort teksten is vaak niet geschikt als je snel naar specifieke informatie zoekt. Een gewone webtekst, waarbij je van de ene link naar de andere kan klikken, is veel handiger. Je kan via links veel sneller bij de onderdelen geraken waarin je echt geïnteresseerd bent. Bovendien wordt de informatie uit deze teksten lang niet door alle zoekmachines gevonden. En tenslotte duurt het langer voordat zulke tekstdocumenten geladen zijn. Html-bestanden laden veel sneller. Kortom, vermijd lange lappen tekst. Een bezoeker die een massief blok tekst over zich heen krijgt, begint er meestal niet eens aan.
Doorgaans kijkt men na het klikken op een link naar het midden van het scherm, dus daar moet de belangrijkste informatie staan. Kom snel terzake, want anders klikt men meteen weg. Schrijf vanuit het standpunt van de lezer. Je moet de lezer altijd laten merken dat hij baat kan hebben bij het lezen van deze tekst. Wat gaat hij leren? Welke voordelen houdt de kennis van de tekst voor hem in? Wat zal voor hem gemakkelijker gemaakt worden? Lezen op het web kost immers veel moeite en er past eigenlijk weinig informatie op een scherm. Vermijd daarom overbodige woorden, moeilijke termen en lange zinnen. Naarmate de tekstregels langer worden, wordt de leesbaarheid moeilijker. De veelgebruikte Verdana-letter zorgt er helaas voor dat het scherm gauw vol staat. Het lettertype is groot en de regels plakken aan elkaar. Grote letters vreten ruimte en beperken het overzicht. Zorg er tenslotte voor dat de lezer duidelijk aanvoelt dat je graag geschreven hebt.

(volgende maand kijken we over de schouder van een componist)

— Dirk Schoofs —